

روش‌ها و منابع تأمین مالی جریان تروریستی داعش و راهکارهای مقابله با آن‌ها

میر حسن قوامی^۱

محمدرضا دانشور دیلمی^۲

امیر رضا قضاتی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۹/۲۰

تاریخ ارسال: ۱۳۹۶/۰۷/۱۹

چکیده

یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های جهان کنونی که حساسیت ویژه‌ای در سطوح مختلف جوامع بشری و افکار عمومی مردم جهان پیدا کرده است، موضوع تروریسم می‌باشد. هدف پژوهش حاضر شناخت روش‌ها و منابع تأمین مالی جریان تروریستی داعش و راهکارهای مقابله با آن‌ها است. بدین منظور پس از بررسی ادبیات پژوهش و انجام مصاحبه با خبرگان دوازده روش تأمین مالی شناسایی و با استفاده از تکنیک TOPSIS و AHP اولویت‌بندی گردید. جامعه آماری پژوهش حاضر متخصصین مسائل مربوط به امنیت منطقه غرب آسیا و به‌خصوص آشنا به تحركات گروه‌های تروریستی منطقه هستند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که دولت‌های حامی، منابع نفتی و گازی و دریافت کمک‌های مالی به ترتیب مهم‌ترین منابع برای تأمین منابع مالی داعش به‌منظور بقا و ادامه فعالیت‌ها می‌باشد. همچنین در پایان این پژوهش پیشنهادهاى کاربردی در دو سطح داخلی و بین‌المللی برای مبارزه غیرمستقیم با این گروه تروریستی در قالب ارائه مدل و گام‌هایی آورده شده است.

واژگان کلیدی: تأمین مالی، تروریسم، داعش.

^۱ عضو هیئت علمی گروه اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی

^۲ دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی، گرایش سیاست‌گذاری بازرگانی، دانشگاه علامه طباطبائی

(Daneshvar.deylami@gmail.com)

^۳ دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه و بودجه دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۱. بیان مسئله

بدون شک امروزه تروریسم یکی از عمده‌ترین علل تهدیدات علیه صلح و امنیت جهانی محسوب می‌شود. بررسی تاریخ ملل گوناگون گواه این ادعاست که بهره‌برداری از فضای ترس و وحشت همواره یکی از مهم‌ترین ابزارهای بشر برای پیشبرد اهداف شوم و غیرانسانی در جنبه‌های گوناگون زندگی بوده است. یکی از راه‌های ایجاد چنین فضایی مفهوم تروریسم است. با نگاه به تروریسم از جنبه لغوی مفهوم رعب و وحشت نمایان می‌شود. تروریسم در لغت از ریشه ترور گرفته شده است و به معنی ایجاد رعب و هراس در بین مردم و یا مرعوب ساختن دیگران است. (مرتضی زاده، ۱۳۹۱).

در زمینه مطالعه پدیده تروریسم دسته‌بندی‌های متفاوتی انجام شده است، برای مثال در یک دسته‌بندی تروریسم را به چهار دسته دولتی، محلی، فراملی و بین‌المللی تقسیم می‌کنند (آقایی خواجه پاشا، ۱۳۹۲). مفهوم تروریسم را می‌توان به دو بخش کلی تروریسم ملی و بین‌المللی تقسیم نمود. در بخش ملی، گروه‌های معاند و مخالف نظام جاری شکل گرفته است. در نمونه‌های خارجی تروریسم ملی نیز می‌توان از گروهک حقانی در مرز افغانستان و پاکستان نام برد که علیه دولت و مردم افغانستان حملاتی را انجام می‌داد (دیدار، ۱۳۸۸). در مورد تروریسم بین‌المللی نیز می‌توان بیان نمود که توسعه ارتباطات فرامرزی بین کشورها نقش مثبتی در فعالیت گروهک‌ها و سازمان‌های تروریستی در سطح فراملی داشته است (آقایی خواجه پاشا، ۱۳۹۲). از جمله نمونه‌های معروف در این رابطه می‌توان به گروه تروریستی داعش اشاره نمود. این گروه که از ژوئیه ۲۰۱۴ ادعای خلافت جهانی کرده است خود را دولت اسلامی به عربی: *الدوله الاسلامیه* نامید و بخش‌های بزرگی از شمال عراق و شرق سوریه را با جمعیت‌های ۲/۸ و ۸ میلیون نفر و بخش‌های کوچکی را در لیبی، نیجریه و افغانستان در تصرف خود دارد.

فارغ از مأموریت و هدف هر کدام از آن‌ها نکته مهمی که موجب بروز تغییر در اندازه، قدرت و میزان سیطره آن‌ها بر محیط اطراف خود می‌شود بحث تأمین مالی و میزان منابع در دسترس این گروه‌ها است. اهمیت تأمین مالی برای این چنین سازمان‌هایی تنها در انجام فعالیت‌های تروریستی خلاصه نمی‌شود، بلکه برای پاسخگویی به هزینه‌های گسترده‌تری از جمله حفظ سازمان و توسعه آن امری اجتناب‌پذیر قلمداد می‌شود. در واقع می‌توان بیان کرد که مسئله تأمین مالی برای ایجاد یک محیط مستعد جهت مجذب ساختن افراد برای پیوستن به چنین گروه‌هایی فارغ از مسائل ایدئولوژیکی بسیار مهم است (پاسکال، ۲۰۰۸). این سازمان‌ها برای بقا به‌عنوان هدف اصلی و سپس رشد با یک نرخ معقول نیازمند منابعی برای استخدام نیرو، برنامه‌ریزی، تدارکات برای انجام حملات خود می‌باشند. در بخش تأمین زیرساخت‌ها و حفظ عقاید ایدئولوژیک نیز یک سازمان تروریستی برای توجیه فعالیت‌ها و در پی آن جذب کمک‌های مالی از حامیان خود به روش‌های قانونی، نیازمند بازاریابی و تبلیغات (در راستای ارائه نقاب‌های مشروعیت و حقانیت) است. تمامی فعالیت‌های ذکر شده به‌شدت هزینه‌زا بوده و نیازمند دسترسی به منابع مالی پایدار و مطمئن می‌باشند (بریسارد، ۲۰۱۵). در این مجال سعی بر آن است با بررسی پدیده تروریسم از جنبه ساختار اقتصادی

و درک راهکارهای مقابله با روش‌های تأمین مالی در جریان‌های تروریستی با تمرکز بر گروه داعش پردازیم. در مورد ساختار اقتصادی این پدیده در داخل کشور کمتر به آن پرداخته شده است.

۲. ادبیات تحقیق

۲-۱. روش‌های تأمین مالی شناسایی شده جریان‌های تروریستی

الف) قاچاق مواد مخدر

با توجه به گزارش‌های سرویس فدرال کنترل مواد مخدر روسیه^۱، قاچاق مواد مخدر یکی از منابع مالی برای گروه تروریستی داعش می‌باشد که درآمدی بالغ بر یک بیلیون دلار سالانه ناشی از فروش مواد مخدر در مناطق تحت سیطره این گروه را باعث می‌شود. این سرویس همچنین خبر از افزایش ترانزیت هروئین از عراق از زمان تجاوز داعش به این کشور تاکنون را دارد. مقامات روسی می‌گویند بنا بر آمار واصله بیشتر از نصف هروئین موجود در اروپا تحت کنترل گروه‌های تروریستی بالأخص داعش وارد خاک اروپا می‌شود. در واقع سود ناشی از ترانزیت و فروش مواد مخدر برای داعش درآمدی بالاتر از سایر روش‌های تأمین مالی به وجود می‌آورد. داعش در کنار بهره‌گیری از کشت مواد مخدر در افغانستان خود به تولید و کاشت مواد مخدر همچون تریاک و حشیش در برخی از مناطق همچون حمام العلیل و محلیه پرداخته است. این در حالی است که همزمان با کشت و فروش مواد مخدر، تمایل این گروه تروریستی برای تولید مواد روان‌گردان همچون قرص‌های کپتاگون نیز افزایش پیدا کرده است. چنانچه گروه تروریستی داعش پس از یک ماه تسلط بر چندین کارخانه داروسازی در حلب، موسوم به کارخانه‌های داروسازی «آسیا» اقدام به تولید قرص‌های مخدر از این کارخانه‌ها کرده است که از جمله خطرناک‌ترین و قوی‌ترین قرص‌های مخدر مصنوعی به شمار می‌رود (<http://fskn.gov.ru/eng>).

ب) اخاذی

نمونه‌ای از اخاذی یا اعمال زور گروه داعش به این صورت است، زمانی که شخصی میل به برداشت از حساب بانکی خود در یکی از بانک‌های تحت سلطه داعش داشته باشند این امر منوط به طی مراحل خاص است. اول این‌که درخواست خود را به بانک اعلام می‌کنند. در وهله بعد گروهی سه‌نفره بررسی می‌کنند که شخص متقاضی منتسب به شیعیان، مسیحیان، ایزدی یا مؤسسات دولتی نباشد. اگر به این صورت نباشد اجازه برداشت تنها ۱۰ درصد از وجه سپرده‌گذاری شده را به شخص می‌دهند. داعشیان به این عمل که تنها اجازه برداشت ۱۰ درصد وجه موردنظر را می‌دهند متعادل‌سازی حساب می‌گویند (کارنگی، ۲۰۱۴).

ج) غارت بانک

پول نقد در بانک‌های دولتی از اموال داعش محسوب می‌گردند در حالی که پول نقد در بانک‌های خصوصی تا حد زیادی در خزانه باقی مانده و داعش با برداشت مشتریان از حساب‌های خود از آن‌ها مالیات دریافت

^۱ Russian Federal Drug Control Service

می‌کند از نیمه دوم سال ۲۰۱۴ حدود نیم میلیارد دلار از ذخایر این کشور به صورت نقدی در بانک‌های دولت عراق هم چون شعب بانک‌های دولتی واقع در نینوا، الانبار، استان صلاح الدین و کرکوک در عراق تحت کنترل داعش می‌باشد. نکته مهم در این مقدار پول این است که بخش عظیمی از آن به صورت دینار واحد پول عراق بوده و برای داعش سخت است که آن را در خارج از منطقه خرج نماید و یا تبدیل به ارز خارجی کند. برای نمونه بیش از ۲۰ موسسه مالی سوریه در قلمرو تحت کنترل داعش همچنان در سوریه مشغول به کار هستند. شعب درگیر بانک سوریه به مقر مرکزی خود در دمشق متصل هستند و البته ممکن است هنوز هم برخی از آن‌ها با نظام مالی بین الملل ارتباط داشته باشند. چندین بانک مستقر در سوریه، از جمله بانک مرکزی سوریه (Central Bank of Syria)، بانک بازرگانی سوریه (Commercia Bank of Syria) و بانک اسلامی بین‌المللی سوریه (Syria International Islamic Bank)، توسط وزارت خزانه‌داری ایالات متحده و اتحادیه اروپا تحریم شدند.

د) قاچاق انسان

در یکی از نشریات رسمی گروه داعش به نام آل دبیک آمده است که این گروه به دزدیدن انسان‌ها به خصوص زنان و کودکان جهت رسیدن به اهداف خود افتخار می‌کند. به گزارش بی‌بی‌سی در مصاحبه با زنان اقلیت جامعه ایزدی در شمال عراق در دسامبر ۲۰۱۴، برخی از آنان که توانسته بودند به طریقی از چنگال تروریست‌های داعش فرار کنند توضیح دادند که سران چگونه آن‌ها را در مزایده‌ها در بازارهای مخصوص خریداری کرده و به فروش می‌رسانند. ۱۸ گروه سازمان یافته وظیفه هدایت داخلی این زنان دزدیده شده به سوی مبارزان خود تحت عنوان جهاد نکاح فراهم می‌سازند. البته گفتنی است که برخی از این زنان در بازارهای فروش کنیز به قیمت‌های نسبتاً پایین (حدود ۱۳ دلار) نیز به فروش می‌رسند.

ه) کنترل مخازن نفت و گاز

در بیشتر تحقیقات انجام‌شده برای شناخت روش‌های تأمین مالی داعش بیشترین وزن درآمدی به قاچاق نفت داده شده است. گفته می‌شد به صورت بالقوه روزانه حدود ۱ میلیون دلار می‌تواند برای داعش درآمدزا باشد این مسائل درحالی‌که این فعالیت‌ها عمدتاً در مرز ترکیه انجام می‌شود. این نفت قاچاق شده در حدود ۲,۳۰ دلار در هر لیتر و ۹ دلار در هر گالن بفروش می‌رسد. در بازار سیاه این نفت در هر لیتر ۱,۳۵ دلار برای داعش سودآوری دارد. البته واسطه‌ها نیز از این قائله مستثنا نیستند. البته گفته می‌شود با سخت‌گیری‌های دولت ترکیه مقدار قاچاق و فروش در خاک این کشور کاهش یافته است. (سی بی اس، ۲۰۱۴) بنا به آمار نیمه اول ۲۰۱۵ هر بشکه نفت استخراجی داعش حدود ۲۰-۳۵ دلار هزینه داشته و قیمت فروش نفت خام بعد از پالایش چیزی حدود ۶۰-۱۰۰ دلار ضمن ایجاد فرصت‌های مناسبی را برای درآمدزایی فراهم می‌سازد. یکی از مناطق نفتی تحت کنترل داعش پایگاه القیاره (Qayyarah oil field) می‌باشد. این پایگاه دارای یک پالایشگاه کوچک کالیبره نفت خام است که به صورت یک پالایشگاه مدولار کار می‌کند. پالایشگاه‌های مدولار یک کارخانه فرآوری شده است که هر ساختار آن شامل یک بخش جدا از کل ساختار پالایشگاه عمل

می‌کند و از طریق لوله‌کشی بینابینی اجزای آن به شکل یک فرآیند قابل‌کنترل باهم پیوند می‌خورند (فلورنس، ۲۰۱۴).

و) استخراج منابع و امکانات تولید (منابع معدنی و سایر کارخانه‌ها)

داعش کنترل معدن فسفات عکاشات و کارخانه تولیدی القائم، هر دو واقع در استان الانبار عراق و کنترل یک شرکت دولتی در عراق که وظیفه ساخت فسفات (اسیدسولفوریک و فسفریک) را بدست گرفته است. داعش همچنین کنترل بیش از پنج کارخانه سیمان که مسئول تولیدات عمده در سوریه و عراق هستند را بر عهده دارد. الرقه سیمان گوریس (Guris) واقع در رقه سوریه؛ و کارخانه‌های سیمان فلوجه، کویسا (Kubaisa) و القائم در عراق هم‌اکنون در اختیار آن‌ها هستند. داعش همچنین چند کارخانه استخراج گوگرد توسط شرکت دولتی گوگرد المشرق (Mishraq) در استان نینوا و معدن اصلی نمک سوریه در Al-Tabani (استان دیر الزور سوریه) را اداره می‌کند، برخلاف نفت خام و فرآورده‌های نفتی تصفیه‌شده که برای فروش آن‌ها مسیرهای قاچاق قدیمی و بازار سیاه محلی وجود دارد، این منابع و امکانات معدنی ممکن است برای کسب درآمد داعش مشکل‌آفرین باشند به این دلیل که بازارهای سیاه خرید این منابع طبیعی برای گروه داعش سهل‌الوصول نمی‌باشد.

ز) قاچاق مصنوعات فرهنگی (بالاخص تمدن عراق)

گزارش در مورد قاچاق مصنوعات فرهنگی داعش محدود است، چرا که آن‌ها در بازار سیاه به فروش می‌رسد و گزارشات شفافی از آن‌ها وجود ندارد. توانایی‌های داعش در کسب درآمد از فروش غیر قانونی آثار باستانی مشروط به حضور آثار باستانی در قلمرو دولت اسلامی عراق و شام و دانش این گروه از وجود آن‌ها می‌باشد. این گروه

ه توانست با اشغال بیش از ۴۵۰۰ سایت باستان شناسی که برخی از آن‌ها سایت‌های میراث جهانی یونسکو بوده به ثروت خود بیفزاید. با توجه به همین گزارش، ۹۰ درصد از آثار باستانی فرهنگی این دو کشور در مناطق جنگ‌زده است که برای غارت در مقیاس بزرگ دست داعش را باز گذاشته است. برای مثال برخی از عتیقه‌ها و آثار باستانی کشف شده در الپوک سوریه قدمتی بالغ بر ۸۰۰۰ سال دارند. در منطقه آل نبوک^۱ در غرب دمشق نیروهای دمشق حدود ۳۶ میلیون دلار از سرقت آثار باستانی به دست آورده‌اند. این آثار باستانی قدمتی بالغ بر ۸۰۰۰ سال داشتند. همچنین در سال ۲۰۱۴ دلیلی میل در وبسایت خود درآمد این گروه را از فروش آثار باستانی بالغ بر ۲۰ میلیون دلار پیش‌بینی کرده‌اند (دی جیووانی، ۲۰۱۴).

ک) آدم‌ربایی برای باج‌گیری

در طول سال گذشته، داعش درآمد قابل توجهی را از طریق پرداخت باج برای قربانیان ربوده شده بدست آورده است، بر طبق گزارشات FATF این مبلغ چیزی در ۲۰-۴۰ میلیون دلار در سال گذشته بوده است.

1 al-Nubuk

البته شایان ذکر است که ارزیابی این منبع درآمدی به دلیل مخفی نگه‌داشته شدن مبلغ پرداختی توسط کسانی که این اقدام را انجام داده‌اند بسیار دشوار است. در سال ۲۰۱۰ یک مطالعه مهم در آذربایبی برای باجگیری مختص گروه‌های تروریستی به وجود آمد (Kidnapping for Ransom) که آمارها و گزارشاتی را در این مورد ارائه می‌نماید. در این راستا در سال ۲۰۱۴ قطعنامه ۲۱۶۱ علیه آذربایبی تروریسم در شورای امنیت تصویب شد که در بخش تمهیدات خارجی در مبارزه با تأمین مالی تروریسم بدان پرداخته خواهد شد.

ل) کمک‌های مالی از طریق سازمان‌های غیر انتفاعی (NPos) و دولت‌های حامی

ارزش کمی کمک‌های مالی خارجی به داعش حداقل نسبت به دیگر منابع درآمدی آن در نسبت بسیار پایینی قرار دارد، اما داعش برخی کمک‌های مالی از ثروتمندان خصوصی منطقه‌ای دریافت کرده است. در ۲۴ سپتامبر ۲۰۱۴، یک مقام داعش از کمک مالی ۲ میلیون دلاری یکی از کشورهای عربی حوزه خلیج فارس خبر داد.

کمک‌های خارجی می‌تواند مشروعیت و سلطه داعش را افزایش دهد. همچنین خطر افراد و گروه‌هایی که به‌تازگی به داعش پیوسته‌اند نیز بسیار مهم است، برخی از این گروه‌ها همچون جماعت أنصار بیت المقدس که در مصر فعالیت می‌کند و جماعت أبو سیاف که یک گروه فیلپینی در استان باسیلان است، می‌باشند. وجوه حاصل از این گروه‌ها ممکن است از طریق سیستم مالی بین‌المللی پرداخت شود.

همچنین از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰ تنها ۵ درصد از بودجه عملیاتی این گروه تروریستی را هدایای سازمان‌های غیردولتی تشکیل داده است ولی با این حال این رقم نیز بسیار مهم می‌باشد چون در راستای ترویج و تشویق اعمال تروریستی صورت می‌گیرد. بنا به گزارشات بیشترین اهداکنندگان را اعراب اطراف خلیج فارس تشکیل می‌دهند. البته گونه دیگری از کمک‌های سازمانی غیردولتی وجود دارد. از این رو یک گروه به گروه بزرگ‌تر کمک می‌کند. برای نمونه جبهه النصره با داعش در برخی زمینه‌ها منجر به تقویت داعش و افزایش منابع مالی در اعمال تروریستی خود می‌باشد (جانسون، ۲۰۱۴).

م) کسب درآمد از روش‌های ارتباطی مدرن

داعش در کنار روش‌های گوناگون کسب درآمد که اغلب سنتی محسوب می‌شوند راه‌حل‌های نوینی نیز مدنظر قرار می‌دهد. استفاده از رسانه‌های غربی به‌عنوان ابزار تبلیغات، شبکه آل اعتصام^۱ به‌عنوان شبکه‌ای برای تولید رسانه‌های پیشرفته و بصر گروه، مرکز رسانه‌ای الحیات^۲، گردان آل کتاب^۳ به‌عنوان مرکز تولید برنامه‌های تصویری (وابسته به القاعده سودان)، کتابخانه آل هیما^۴، نشریه الکترونیکی الدبیق^۵ بخشی از مراکز قدرتمند رسانه‌ای داعش محسوب می‌گردند. در این مراکز جزوات، روزنامه، هفته‌نامه و ویدئوهای انگیزشی

1 Al-Itisam Establishment

2 Al-Hayat Media Center

3 Al-Kataib Foundation

4 Al-Himma Library

5 Dabiq

برای جلب حمایت‌های مادی معنوی استفاده می‌شود. برای مثال مستندهایی از قبیل زمین زندگی^۱، آتش جنگ^۲ و سربازان حقیقت^۳ برخی از رسانه‌های ارسالی در شبکه‌های مجازی توسط داعش می‌باشد.

از ویژگی‌های فعالیت داعش در پلت فرم صفحات مجازی تعداد کم پروفایل‌ها، همکاری‌های محدود و ایجاد حساب‌های متعدد برای فعالیت شبکه می‌باشد. از جمله کمپین‌های این گروه برای جمع‌آوری کمک‌ها در تاریخ ۱۸ ژوئن ۲۰۱۴ در توئیتر اتفاق افتاد و با هشتگ #ISIS, #AlleysonISIS, or #Islamicfront # اتفاق افتاد. همچنین برنامه‌ای تحت حمایت اندروید برای موبایل‌ها به نام The Dawn of Glad Tidings ایجاد شد همچنین ارتباطات دیگر از طریق اسکایپ انجام می‌شد. داعش از این روش‌ها در راه حفظ حرکت مبارزه و حداکثر کردن سود خود از طریق درخواست از هواداران برای اهدای یک سوم حقوقشان به‌عنوان یکی از راه‌ها استفاده می‌کنند. برای مثال در یکی از تبلیغات توئیتری، اهدای پولی به‌اندازه ۵۰ دینار توسط طرفداران به معنای کمک به یک تک‌تیرانداز عضو داعش در زدن ۵۰ تیر نام برده شده بود و از آن به‌عنوان طرح نقره‌ای عنوان شده بود، همچنین از کمک ۱۰۰ دیناری طرفداران به‌عنوان اهدای پولی در حد ۸ خمپاره و به‌عنوان وضعیت طلایی یاد کرده بودند.

البته استفاده از این روش‌ها به این سادگی‌ها نیست چون نهادهای مقابله‌ای بین‌الملل می‌توانند با تمهیداتی جلوی آن را بگیرند؛ بنابراین داعش نیز از روش‌های دور زدن استفاده می‌کند. استفاده از ارز بیت کوین^۴ (از طریق کیف پول تیره^۵، کیف پول دیجیتالی^۶) که به‌نوعی غیرمتمرکز، رمزنگارانه و انعطاف‌پذیر عمل می‌کند. بیتکوین یک نوآوری اینترنتی با کارکردهای مشابه «پول بی‌پشتوانه» یا پول حکومتی است (سیان ان مانی، ۲۰۱۴).

ح) استفاده از حواله‌های بانکی

با توجه به گزارشات سرویس‌های امنیتی اسپانیا خبرهایی از کمک‌های سیستماتیک به جهادگران در سوریه به گوش می‌رسد. یک مقام آگاه در وزارت اطلاعات امنیت پلیس ملی اسپانیا می‌گوید بعضی از خانواده‌ها که بستگان‌شان به عضویت گروه‌های تروریستی از قبیل داعش درآمده‌اند با ارسال مقادیر منظمی از پول توسط سرویس‌های حواله‌ای به آن‌ها کمک می‌کنند. این سرویس مخفی در شهرهایی همچون آلمریا، بارسلونا، بیلباو، مادرید، سانتاندر و والنسیا اجرا می‌شود. میانگین انتقال پول‌ها برای جهادگرانی که مجرد هستند حدود ۸۰۰ دلار در ماه برآورد می‌شود و برای کسانی که ازدواج نموده‌اند این رقم چیزی در حدود ۱۲۰۰ دلار در ماه می‌باشد. سرویس‌های امنیتی در اسپانیا می‌گویند از زمان شروع جنگ افغانستان چنین چیزی سابقه نداشته است. گفته می‌شود حدود ۲۵۰ موسسه فعال در زمینه صدور حواله در اسپانیا وجود دارد. درواقع می‌توان اذعان

1 The land of the living

2 Flames of War

3 Soldiers of truth

4 Bitcoin

5 Dark Wallet

6 digital on-line wallet

نمود که اسپانیا اولین کشور اروپایی است که کشف گردید از روش حواله به تأمین مالی تروریست‌های داعش کمک می‌کند (نیوز ویبک).

ط) پولشویی

پول شویی یکی از روش‌های تأمین مالی جریان‌های تروریستی به خصوص گروه تروریستی داعش می‌باشد. مجموعه اقداماتی که در نهایت به شست و شوی درآمدهای مجرمانه می‌انجامد به چند مرحله تقسیم می‌گردند. رایج‌ترین تقسیم‌بندی، تقسیم رونالد پول شویی به سه مرحله است:

در مرحله اول گردش فیزیکی وجوه نقد انجام می‌گیرد و درآمدهای مجرمانه نخستین گام را برای ورود به نظام‌های مالی قانونی بیمار طی می‌کنند. این مرحله برای گروه تروریستی داعش بسیار مهم است. یکی از بهترین مکان‌ها برای داعش قلمرو تحت کنترل و بانک‌ها و مؤسساتی هستند که کاملاً تحت کنترل گروه قرار دارند. فارغ از اهمیت این شعب تحت کنترل برای انجام فعالیت‌های پول‌شویی انتقال پول‌ها برای ارسال وجوه نقد به جنگجویان خارجی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. به گفته وزارت خزانه‌داری آمریکا شعب بانکی موجود در سوریه و عراق نقش بسیار مهمی را در افزایش اثربخشی منابع مالی این گروه تروریستی افزایش می‌دهد. بالغ بر ۹۰ شعبه بانک در عراق به خصوص استان‌هایی هم چون نینوا، صلاح الدین، الانبار و کرکوک وجود دارد که جز شعب موجود در مناطق تحت کنترل داعش به حساب می‌آیند.

دومین مرحله از روند پول شویی، شامل مجموعه‌ای از معاملات با هدف مخفی کردن منشأ اصلی پول است. این مرحله مشتمل بر محرک و ردیابی منشأ پول‌های نامشروع، با به گردش درآوردن آن‌ها از طریق عملیات مالی متعدد و مشوه کردن هویت واقعی عملیات است. این مرحله بسیار پیچیده است و عموماً از ماهیت بین‌المللی برخوردار است. در این مرحله است که به‌عنوان مثال تطهیرکننده پول می‌تواند از طریق الکترونیکی عواید حاصل شده را از کشوری به کشور دیگر بفرستد، سپس آن‌ها را در راه‌های مالی پیشرفته یا در فروشگاه‌های دور از کرانه سرمایه‌گذاری نماید.

در آخرین مرحله فرآیند پول شویی که از آن به جذب و درهم‌آمیزی و آب‌کشی نیز یاد می‌شود، پول غیرقانونی در یک نظام مواجه مالی و اقتصادی ادغام می‌شود و سیمایی همچون دیگر دارایی‌های مشروع به خود می‌گیرد. با انجام موفقیت‌آمیز این مرحله، تمیز ثروت قانونی و غیرقانونی از یکدیگر بسیار دشوار خواهد شد (فدل و همکاران، ۲۰۱۴). در این مرحله پول به‌عنوان یک سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و یا درازمدت، باهدف به گردش درآوردن این مبالغ در قالب و شکل درآمدهای تمیز و مشروع، وارد چرخه پولی قانونی می‌شود. در اوایل سال ۲۰۱۶، ائتلاف بین‌المللی به رهبری آمریکا برای شکست داعش و در جهت هدف قرار دادن منابع مالی گروه تروریستی انجام شد. در حملات اخیر ائتلاف بین‌المللی چهار شعبه بانک در موصل (بانک مرکزی ریال بانک الرشید، بانک القری و ابوتمام) که تحت سلطه گروه داعش بودند را بمباران کردند. همچنین این ائتلاف با بررسی مسیرهای رفت و آمد کامیون‌های نفت‌کش داعش آن‌ها را نیز مورد حملات خود قرار می‌دهند. سایر اهداف این حملات پالایشگاه‌ها، حوزه‌های نفتی و بیش از ۱۱۷۰ زیر ساخت نفتی تحت کنترل

داعش هستند. مقامات آمریکایی معتقدند که بعد از حملات گسترده ائتلاف بین المللی بالغ بر ۵۰۰ میلیون دلار از منابع مالی داعش از بین رفت.

۲-۲. پیشینه تحقیق

در این قسمت به برخی از قطع‌نامه‌های مهم اشاره خواهیم نمود:

۱. طیبی فرد در سال ۱۳۸۴ در مقاله‌ای تحت عنوان مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین المللی «ضمن بررسی کنوانسیون‌ها و تمهیدات قانونی بین المللی نشان داد که به‌موجب قطعنامه ۳۷۳ مورخه ۲۸ سپتامبر ۲۰۰۱ کلیه کشورها باید فراهم ساختن یا گردآوری داوطلبانه کمک‌های مستقیم و یا غیرمستقیم مالی جهت انجام یا احتمال انجام عملیات تروریستی را جنایت محسوب نماید (طیبی فرد، ۱۳۸۴).

۲. دری نوگورانی سال ۱۳۹۱ در مقاله‌ای تحت عنوان اقتصاد تروریسم: مفاهیم، محورهای اساسی و مطالعات تجربی «بررسی‌هایی را در مورد علل و زمینه‌های بسترساز اقتصاد تروریسم با تمرکز بر تروریسم فراملی انجام داد که بر اساس شواهد بر اهمیت نسبی عوامل اقتصادی و غیراقتصادی تروریسم ناسازگاری مشاهده‌شده‌ای را نشان داده است. همچنین در این تحقیق تأثیر تروریسم بر توریسم، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، تجارت خارجی و بازارهای مالی موردتوجه قرار گرفته‌اند (دری نوگورانی، ۱۳۹۱).

۳. ملاکه و خداکرمی سال ۱۳۹۳ در پژوهشی تحت عنوان جرم‌انگاری پول‌شویی در آیین اسناد بین‌المللی و دولت جمهوری اسلامی ایران «به بیان سازمان‌ها و کنوانسیون‌های مهم در مبارزه با این اقدام از قبیل کنوانسیون وین ۱۹۸۸ و... پرداخته‌اند. همچنین در ادامه متن آماری از موسسه تحقیقاتی باسل در مقاله مذکور آمده که ریسک کشورها را در رابطه با فعالیت‌های مرتبط با پول‌شویی نشان می‌دهد که کشور ایران در این فهرست بعد از افغانستان در رتبه دوم پریسک‌ترین کشورها قرار گرفته است (ملاکه و خداکرمی، ۱۳۹۳).

۳. فرضیه‌های تحقیق

با توجه به شکاف عمیقی که در بخش ادبیات داخلی وجود دارد، بدین منظور فرضیه‌هایی بصورت زیر تدوین شده است:

فرضیه اصلی

شناخت روش‌ها و منابع تأمین مالی جریان تروریستی داعش و راهکارهای مقابله با آن‌ها

فرضیه فرعی

۱. شناخت روش‌ها و منابعی که جریان تروریستی داعش به‌طور معمول از آن‌ها برای تأمین مالی استفاده می‌کنند.

۲. آشنایی با سایر گروه‌های متخاصم موجود در منطقه (غرب آسیا) که به‌عنوان رقیب و یا شریک داعش در حفظ سیطره و دستیابی به منابع باهم در جدال‌اند.
۳. شناخت تأثیر کمک‌های داوطلبانه گروه‌های افراطی بر تأمین مالی جریان داعش
۴. شناخت تأثیر وجود منابع طبیعی (مانند نفت، گاز، آثار تاریخی و...) در مناطق تحت سیطره داعش و نقش آن بر تأمین مالی گروه مذکور
۵. شناخت راهکارهای داخلی و بین‌المللی برای مبارزه با گروه‌های تروریستی با محوریت جریان داعش

۴. روش تحقیق

اطلاعات این تحقیق از طریق مصاحبه و تکمیل پرسشنامه توسط خبرگان گردآوری شده است؛ بنابراین بر اساس شیوه گردآوری داده‌ها این تحقیق از نوع پیمایشی است. در تحقیق حاضر نمونه آماری شامل ۱۸ نفر از متخصصین مسائل مربوط به امنیت منطقه غرب آسیا و به‌خصوص آشنا به تحرکات گروه‌های تروریستی منطقه است که با توجه به محدود بودن جامعه آماری از روش کلی شماری در انتخاب آن‌ها استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها نیز از روش TOPSIS و AHP استفاده گردید. لازم به ذکر است با توجه به مصاحبه‌های انجام شده پیش از توضیح پرسشنامه سه شاخص سهم درآمدزایی (C1)، دسترسی آسان (C2) و ریسک کسب درآمد (C3) برای اولویت بندی روش‌های تأمین مالی انتخاب شدند.

۵. تحلیل داده‌ها

در گام اول رتبه بندی معیارهای پژوهش آورده شده است. لازم به ذکر است معیارهای تحقیق عبارت‌اند از درآمدزایی منبع، دسترسی آسان و ریسک کسب درآمد که توسط خبرگان در طی مصاحبه‌های اولیه و پیش از پخش پرسشنامه نهایی به تصویب رسید. از خبرگان خواسته شده بود که به معیارها دوجه دو از لحاظ ترجیح و اهمیت نسبت به همدیگر از ۱ تا ۵ نمره داده شود.

جدول شماره (۱) رتبه‌بندی معیارهای تحقیق

	c1	c2	c3
c1	۱	۴	۳
c2	۰/۲۵	۱	۲
c3	۰/۳۳	۰/۵۰	۱

منبع: محقق

در شکل ذیل رتبه‌بندی خبرگان بر اساس شاخص‌های سه‌گانه پژوهش مشاهده می‌شود.

جدول شماره (۲) رتبه‌بندی راه‌کارها

	c1	c2	c3
غارت مؤسسات مالی و بانک‌ها	۴/۰۶	۳/۸۹	۳/۳۹
پول شویی	۴/۶۷	۴/۰۶	۳/۶۱
قاچاق انسان	۳/۲۸	۳/۱۱	۴/۶۱
قاچاق مواد مخدر	۳/۱۷	۴/۱۱	۳/۹۴
کنترل منابع نفتی و گازی	۴/۸۹	۴/۸۹	۵/۳۳
قاچاق مصنوعات فرهنگی و تاریخی	۴/۸۳	۴/۷۲	۳/۷۲
شبکه‌های اجتماعی	۲/۸۳	۲/۵۶	۳/۰۰
دریافت کمک‌های مالی	۴/۸۳	۵/۲۲	۴/۷۲
دولت‌های حامی	۵/۵۰	۵/۶۷	۵/۶۷
اخاذی	۳/۸۹	۴/۷۸	۴/۴۴
شبکه‌های بانکی	۳/۵۶	۴/۴۴	۳/۷۸
آدم‌ربایی	۳/۶۷	۳/۹۴	۴/۱۷

منبع: یافته‌های تحقیق

تقریباً تمامی محاسبات مربوط به فرایند تحلیل سلسله مراتبی بر اساس قضاوت اولیه تصمیم‌گیرنده که در قالب ماتریس مقایسات زوجی ظاهر می‌شود، صورت می‌پذیرد و هرگونه خطا و ناسازگاری در مقایسه و تعیین اهمیت بین گزینه‌ها و شاخص‌ها نتیجه نهایی به‌دست‌آمده از محاسبات را مخدوش می‌سازد. نرخ ناسازگاری وسیله‌ای است که سازگاری را مشخص ساخته و نشان می‌دهد که تا چه حد می‌توان به اولویت‌های حاصل از مقایسات اعتماد کرد. تجربه نشان داده است که اگر نرخ ناسازگاری کمتر از ۰/۱۰ باشد سازگاری مقایسات قابل قبول بوده و در غیر این صورت مقایسه‌ها باید تجدیدنظر شود.

$$IR = \Pi / IRI = 0.02614 / 0.58 = 0.045068$$

به دلیل این‌که نرخ ناسازگاری زیر ۰/۱۰ به‌دست‌آمده بنابراین سازگاری مقایسات قابل قبول می‌باشد. پس از تعیین گزینه‌ها و شاخص‌های تصمیم‌گیری، بایستی در مورد نحوه امتیازدهی به شاخص‌ها تصمیم‌گیری کنیم. انتخاب یک روش در این مرحله تعیین‌کننده سه روش کلی برای این کار وجود دارد که در این پژوهش از روش ماتریس مقایسات زوجی استفاده شده است و برای تعیین وزن معیارها از روش AHP استفاده شده است. که اوزان مورد نظر برابر با (۰/۶۶، ۰/۲۲، ۰/۱۲) می‌باشند. در گام بعد نوبت به اولویت‌بندی روش‌های تأمین مالی از طریق روش تاپسیس می‌باشد. این تکنیک بر این مفهوم استوار است که گزینه انتخابی، باید کمترین فاصله را با راه حل ایده آل مثبت (بهترین حالت ممکن) و بیشترین فاصله را

با راه‌حل ایده آل منفی (بدترین حالت ممکن) داشته باشد. مراحل حل مسئله با استفاده از این روش عبارت است از:

۱. محاسبه ماتریس بی مقیاس شده به روش نرم

۲. محاسبه ماتریس اوزان با یکی از روش‌های وزن دهی

۳. محاسبه ماتریس بی مقیاس موزون V

$$V = N * W_{n*n}$$

۴. راه‌حل ایده آل مثبت: بزرگ‌ترین مقدار برای شاخص‌های مثبت و کوچک‌ترین مقدار برای شاخص‌های منفی. به عبارتی برداری متشکل از بهترین مقادیر برای هر شاخص تشکیل می‌دهیم.

۵. راه حل ایده آل منفی: بزرگ‌ترین مقدار برای شاخص‌های منفی و کوچک‌ترین مقدار برای شاخص‌های مثبت. به عبارتی برداری متشکل از بدترین مقادیر برای هر شاخص تشکیل می‌دهیم.

۶. محاسبه فاصله اقلیدسی هر گزینه تا ایده آل‌های مثبت و منفی.

$$d_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^m (v_{ij} - v_j^+)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

$$d_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^m (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

۷. تعیین نزدیکی نسبی یک گزینه به راه حل ایده آل.

$$CL_i^* = \frac{d_i^-}{d_i^- + d_i^+}$$

۸. رتبه بندی گزینه‌ها بر اساس CL بزرگ‌تر.

مراحل فوق به شرح ذیل انجام گردید:

جدول شماره (۳) ماتریس بی مقیاس شده به روش نرم

	C1	C2	C3
غارت مؤسسات مالی و بانکها	۰/۲۸۰۴۵۶	۰/۲۵۷۳۲	۰/۲۲۹۲۹۳
پولشویی	۰/۳۲۲۷۱۷	۰/۲۶۸۳۴۸	۰/۲۴۴۳۲۸
قاچاق انسان	۰/۲۲۶۶۷	۰/۲۰۵۸۵۶	۰/۳۱۱۹۸۸
قاچاق مواد مخدر	۰/۲۱۸۹۸۶	۰/۲۷۲۰۲۴	۰/۲۶۶۸۸۱
کنترل منابع نفتی و گازی	۰/۳۳۸۰۸۴	۰/۳۲۳۴۸۸	۰/۳۶۰۸۵۴
قاچاق مصنوعات فرهنگی و تاریخی	۰/۳۳۴۲۴۲	۰/۳۱۲۴۶	۰/۲۵۱۸۴۶
شبکه‌های اجتماعی	۰/۱۹۵۹۳۵	۰/۱۶۹۰۹۶	۰/۲۰۲۹۸
دریافت کمک‌های مالی	۰/۳۳۴۲۴۲	۰/۳۴۵۵۴۴	۰/۳۱۹۵۰۶
دولت‌های حامی	۰/۳۸۰۳۴۵	۰/۳۷۴۹۵۲	۰/۳۸۳۴۰۷
اخاذی	۰/۲۶۸۹۳۱	۰/۳۱۶۱۳۶	۰/۳۰۰۷۱۲
شبکه‌های بانکی	۰/۲۴۵۸۷۹	۰/۲۹۴۰۸	۰/۲۵۵۶۰۵
آدم‌ربایی	۰/۲۵۳۵۶۳	۰/۲۶۰۹۹۶	۰/۲۸۱۹۱۷

منبع: یافته‌های تحقیق

ماتریس بی مقیاس موزون V با توجه به فرمول، همچنین در انتهای جدول راه‌حل‌های ایده آل مثبت و ایده آل منفی (V+ و V-) آورده شده است.

جدول شماره (۴) ماتریس بی مقیاس موزون V

	C1	C2	C3
غارت مؤسسات مالی و بانکها	۰/۱۸۵۰۲	۰/۰۵۷۵۳۹	۰/۰۲۶۷۵۴
پولشویی	۰/۲۱۲۸۹۹	۰/۰۶۰۰۰۵	۰/۰۲۸۵۰۹
قاچاق انسان	۰/۱۴۹۵۳۶	۰/۰۴۶۰۳۱	۰/۰۳۶۴۰۳
قاچاق مواد مخدر	۰/۱۴۴۴۶۷	۰/۰۶۰۸۲۷	۰/۰۳۱۱۴
کنترل منابع نفتی و گازی	۰/۲۲۳۰۳۷	۰/۰۷۲۳۳۵	۰/۰۴۲۱۰۵
قاچاق مصنوعات فرهنگی و تاریخی	۰/۲۲۰۵۰۳	۰/۰۶۹۸۶۹	۰/۰۲۹۳۸۶
شبکه‌های اجتماعی	۰/۱۲۹۲۶	۰/۰۳۷۸۱۱	۰/۰۲۳۶۸۴
دریافت کمک‌های مالی	۰/۲۲۰۵۰۳	۰/۰۷۷۲۶۷	۰/۰۳۷۲۸۱
دولت‌های حامی	۰/۲۵۰۹۱۷	۰/۰۸۳۸۴۲	۰/۰۳۴۷۳۷
اخاذی	۰/۱۷۷۴۱۶	۰/۰۷۰۶۹۱	۰/۰۳۵۰۸۸
شبکه‌های بانکی	۰/۱۶۲۲۰۹	۰/۰۶۵۷۵۹	۰/۰۲۹۸۲۴
آدم‌ربایی	۰/۱۶۷۲۷۸	۰/۰۵۸۳۶۱	۰/۰۳۲۸۹۵
V+	۰/۲۵۰۹۱۷	۰/۰۸۳۸۴۲	۰/۰۳۴۷۳۷
V-	۰/۱۲۹۲۶	۰/۰۳۷۸۱۱	۰/۰۲۳۶۸۴

منبع: یافته‌های تحقیق

مقادیر حاصله از فاصله اقلیدسی هر گزینه تا ایده آل‌های مثبت و منفی (d+ و d-) در جدول (۵) به همراه آخر راه کارهای پژوهش بر اساس میزان بزرگی CI و رتبه بندی آن‌ها ذکر شده‌اند:

جدول شماره (۵) مقادیر حاصله از فاصله اقلیدسی و رتبه‌بندی راه‌کارها

رتبه بندی	CI	d-	d+
۶	۰/۴۴۷۲۵	۰/۰۵۹۲۲۶	۰/۰۷۳۲۰
۵	۰/۶۴۴۹۲۲	۰/۰۸۶۶۶۸	۰/۰۴۷۷۲
۱۱	۰/۱۸۹۱۰۱	۰/۰۲۵۳۰۷	۰/۱۰۸۵۲
۱۰	۰/۲۰۶۵۷۵	۰/۰۲۸۵۷۶	۰/۱۰۹۷۵
۲	۰/۷۷۰۴۴۵	۰/۱۰۱۶۱۴	۰/۰۳۰۲۸
۴	۰/۷۲۴۵۸۷	۰/۰۹۶۸۷۸	۰/۰۳۶۸۲
۱۲	۰/۰۰۰۵۴۵	۰	۰/۱۳۱۷۷
۳	۰/۷۵۸۱۹۹	۰/۱۰۰۳۳۳	۰/۰۳۲۰۰
۱	۸۵۵۵۹۷۰/	۰/۱۳۱۷۶۷	۰
۷	۰/۴۴۱۰۷۵	۰/۰۵۹۴۱۴	۰/۰۷۵۲۹
۹	۰/۳۲۲۳۱۸	۰/۰۴۳۶۳۹	۰/۰۹۱۷۵
۸	۰/۳۳۳۶۸۷	۰/۰۴۴۱۸۷	۰/۰۸۸۲۳

منبع: یافته‌های تحقیق

۶. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

۶-۱. تحلیل فرضیات تحقیق

فرضیه اول: شناخت روش‌ها و منابعی که جریان تروریستی داعش به‌طور معمول از آن‌ها برای تأمین مالی استفاده می‌کنند.

همان‌طور که در جدول شماره (۵) مشاهده می‌شود بر اساس نظر خبرگان مهم‌ترین روش تأمین مالی داعش حمایت دولت‌ها از این جریان تروریستی است. دولت‌های حاشیه خلیج فارس با اعطای این مبلغ ضمن تأمین حقوق ۱۰۰ هزار نفر از اعضای داعش در سوریه و عراق، از آن‌ها برای تقویت قدرت نظامی خود و پیشروی هرچه بیشتر در این دو کشور حمایت مالی می‌کنند. عربستان سعودی نیز از جمله کشورهایی است که بیشترین کمک‌های مالی را در اختیار تروریست‌های داعش قرار داده است. بعد از کمک‌های دولت‌های حامی دومین منبع تأمین مالی داعش از نظر اهمیت کنترل منابع نفتی و گازی است. فروش غیرقانونی نفت در بازار سیاه برای این سازمان تروریستی حدود ۲ تا ۴ میلیون دلار در روز درآمدزایی داشته است. نفت قاچاق از طریق جاده‌های ارتباطی هم‌مرز با ترکیه منتقل و باقیمتی نازل‌تر از بازار جهانی فروخته می‌شود. از طرفی بنابر نظر خبرگان تأمین مالی از طریق شبکه‌های اجتماعی کمترین اهمیت را در بین سایر روش‌ها داشته

است داعش در کنار روش‌های گوناگون کسب درآمد که اغلب سنتی محسوب می‌شوند راه‌حل‌های نوینی نیز مدنظر قرار می‌دهد. شبکه آل اعتصام به‌عنوان شبکه‌ای برای تولید رسانه‌های پیشرفته و بصر گروه، مرکز رسانه‌های الحیات، گردان آل کتاب به‌عنوان مرکز تولید برنامه‌های تصویری (وابسته به القاعده سودان)، کتابخانه آل هیما، نشریه الکترونیکی الدبیق بخشی از مراکز قدرتمند رسانه‌ای داعش محسوب می‌گردند. در این مراکز جزوات، روزنامه، هفته‌نامه و ویدئوهای انگیزشی برای جلب حمایت‌های مادی معنوی استفاده می‌شود. برای مثال مستندهایی از قبیل زمین زندگی، آتش جنگ و سربازان حقیقت برخی از رسانه‌های ارسالی در شبکه‌های مجازی توسط داعش می‌باشد. البته استفاده از این روش‌ها به این سادگی‌ها نیست چون نهادهای مقابله‌ای بین‌الملل می‌توانند با تمهیداتی جلوی آن را بگیرند.

فرضیه دوم: آشنایی با سایر گروه‌های متخاصم موجود در منطقه که به عنوان رقیب و یا شریک داعش در حفظ سیطره و دستیابی به منابع باهم در جدال‌اند.

با توجه به نتایج حاصل از مصاحبه و بررسی داده‌های موجود گروه‌های تروریستی فعال موجود در کنار داعش به شرح ذیل هستند. القاعده، ارتش نقشبندی، جماعت أنصار السنه، انصار الاسلام، جنبش اسلامی احرار الشام، جبهه‌النصره، الجبهه الاسلامیهف لواء الحق، فیلق الشام، جماعت امام بخاری، جیش الفتح، ستاد مشترک ارتش آزاد سوریه، جبهه اسلامی آزادی‌بخش سوریه، گردان‌های احفاد، الرسول، جبهه الاصله و التیمییهف کمیته زره‌های انقلاب، گردان شهدای یرموکف گروه‌های وحدت ملی، ارتش مجاهدین و الانصار، جبهه حمایت مناطق گردنشین و گروهک منافقین.

فرضیه سوم: شناخت تأثیر کمک‌های داوطلبانه گروه‌های افراطی بر تأمین مالی جریان داعش
بر اساس نظر خبرگان و نتایج مندرج در جدول شماره ۶ عظیم‌ترین منابع تأمین مالی داعش کمک‌های حامیان دولتی و دریافت کمک‌های مالی از دولت‌ها و سازمان‌ها بوده است که این امر نشان دهنده نقش بسزای کمک‌های داوطلبانه دولت‌ها و سازمان‌ها بر تأمین مالی جریان داعش و در نتیجه کمک به حفظ بقا و ادامه فعالیت این گروه تروریستی در منطقه است.

فرضیه چهارم: شناخت تأثیر وجود منابع طبیعی (مانند نفت، گاز، آثار تاریخی و ...) در مناطق تحت سیطره داعش و نقش آن در تأمین مالی گروه مذکور

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که کنترل منابع نفتی و گازی و همچنین قاچاق مصنوعات فرهنگی و تاریخی در شمار مهم‌ترین منابع تأمین مالی جریان داعش قرار دارند، بطوریکه که از نظر خبرگان منابع نفتی و گازی دومین و قاچاق مصنوعات فرهنگی و تاریخی چهارمین منبع تأمین مالی داعش است که خود شاهدی بر نقش پررنگ منابع طبیعی در تأمین مالی گروه مذکور می‌باشد.

فرضیه پنجم: شناخت راهکارهای داخلی و بین‌المللی برای مبارزه با گروه‌های تروریستی با محوریت جریان داعش

راهکار داخلی: با توجه به نظرات جمیع خبرگان مهم‌ترین راه‌کار در بخش داخلی کنترل شبکه‌های بانکی و بین‌بانکی برای اطمینان حاصل شدن از نقل انتقالات سالم پول در شبکه‌های داخلی و همچنین مبادلات صادره به خارج از مرزها می‌باشد. این نکته از آن جهت اهمیت دارد که بهترین راه مبارزه غیرمستقیم داخلی با تأمین مالی گروه تروریستی داعش اطمینان از صحت مبادلات ارزی کشور محسوب می‌گردد. همکاری به معنی تعامل بین همه موسسه‌ها و سازمان‌های موجود، شامل قسمت‌های مختلف بخش مالی، واحد اطلاعات مالی، موسسه‌های ثبت اسناد رسمی، نهادهای مجری قانون، ناظران بخش مالی، سیستم‌های قضایی و دادستانی همچنین سایر سازمان‌های رسمی و غیررسمی است.

راهکارهای بین‌المللی: راهکارهای بین‌المللی خود شامل دو بخش راهکار منطقه‌ای (خاورمیانه) و راهکارهای جهانی است. کنوانسیون‌های مربوط به راهکارهای موضوعی است که همواره بدان اشاره شده است. لازم بذکر است این موارد که در ادامه گفته خواهند شد از کدهای بدست آمده از مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان بوده است که در این پژوهش تمرکز اصلی بر ارائه راهکارهای منطقه‌ای و با تعامل کشورهای همسایه بوده است. بنابراین در این قسمت به تشریح راهکارهای منطقه‌ای می‌پردازیم:

تسلط داعش بر بخش‌های سنی نشین عراق بیشترین تهدیدات امنیتی را برای ایران به وجود آورده، چراکه داعش رویکردی رادیکال‌تر از القاعده نسبت به شیعیان دارد به گونه‌ای که ابوبکر البغدادی رهبر داعش از ایمن‌الظواهری رهبر القاعده به خاطر عدم انجام اقدامات قاطعانه در برابر ایران انتقاد می‌کند، تسلط این گروه تکفیری بر مناطق سنی نشین عراق باعث گسترش جدی فعالیت‌های این گروه در قبال اهداف و مراکز شیعی و از جمله هدف قرار دادن مراکز مذهبی و زیارتی شیعی و توهین به مقدسات و اماکن مذهبی شده و این موضوع برای ایران به‌عنوان پرچمدار شیعه در جهان خطری مذهبی و حیثیتی است.

مقامات سعودی همواره تحولات عراق را رصد کرده و در قبال این تحولات استراتژی‌های را نیز دنبال کرده‌اند که می‌توان به این دو مورد اشاره کرد: استراتژی اول آن‌ها این بود که حتی المقدور بر ظرفیت اقوام، قبایل، شیوخ و سیاسیون سنی در عراق تکیه کنند، بنابراین جلوگیری از فشار بر اقلیت سنی در عراق و محدود کردن نفوذ منطقه‌ای ایران در دستور کار قرار گرفت. استراتژی دوم که پس از ناکارآمدی استراتژی اول اتخاذ گردیده تقویت گروه‌های تروریستی و تکفیری‌ها است تا با ایجاد ناآرامی و بی‌ثبات کردن عراق دولت مالکی را به شکست بکشانند که حمایت‌های کشورهای عربی و تزریق پول و تجهیزات به آن‌ها، باعث بوجود آمدن گروه‌های مختلف تروریستی شده که داعش نتیجه این حمایت‌ها از جریان‌های تکفیری است.

برای مقابله با پیامدها و تهدیدات مذکور که حضور داعش در عراق برای ایران به همراه دارد راهکارها و استراتژی‌هایی به شرح زیر پیشنهاد می‌گردد:

- با توجه به برخورداری ایران از توانایی سیاسی، نظامی و اطلاعاتی در عراق، می‌بایست در جهت تثبیت و افزایش موقعیت ژئوپلیتیک و استراتژیک خود در منطقه تلاش کند.
- تأکید بیشتر بر ایران به‌عنوان الگوی موفق‌تر سیاسی (از نظر سیستم و ثبات و امنیت) بر مبنای موفقیت در دولت ملت‌سازی و رواداری قومی مذهبی (ایران در منطقه خاورمیانه نسبت به دیگر کشورها از نظر سیاسی دارای یک سیستم دموکراتیک و با ثبات و از نظر امنیتی با کمترین چالش‌ها مواجه است).
- استفاده از توان سیاسی امنیتی ایران در عراق به‌عنوان عامل قدرت در مذاکرات بین‌المللی
- به کارگیری توان سیاسی امنیتی برای برقراری آرامش در عراق در راستای هماهنگ شدن نظم منطقه‌ای و بین‌المللی که به برجسته شدن موقعیت ایران در منطقه منجر می‌شود
- بهره‌گیری از وجود اجماع جهانی علیه تروریسم و فرصت چانه زنی در مذاکرات بین‌المللی همراه با افزایش همکاری‌های اطلاعاتی جهت افزایش توان مقابله با داعش جهت پوشش ضعف اطلاعاتی ایران در مقابل داعش
- فرصت بهبود رابطه با غرب و افزایش موقعیت ایران در بازارهای انرژی جهانی می‌تواند سبب کاهش مشکلات اقتصادی ایران شود که باید از آن بهره برد.
- قدرت در عراق به‌ویژه کردها (استفاده از محصور بودن کردستان در خشکی و نیاز به دسترسی به شاه راه‌های انتقال انرژی).
- افزایش قدرت اقتصادی و توانایی پرداخت هزینه‌های منطقه‌ای‌ای از طریق افزایش قیمت نفت ناشی از بحران عراق.
- در صورت تجزیه و تشکیل دولت شیعی در عراق تمرکز بر یک بغداد ضعیف و وابسته می‌تواند سبب ایجاد حوزه نفوذ سیاسی و قدرت برای ایران شود.
- تأکید بر ثبات در ایران به‌عنوان مانع رشد شکاف‌های قومی مذهبی (اندیشه‌های تجزیه طلبانه) در نظر گرفته شود (تجزیه به مثابه ایجاد بی‌ثباتی و نا امنی).
- استفاده از توانایی‌های اطلاعاتی نظامی ایران در نفوذ بر شیعیان، کردها و دولت مرکزی در عراق برای جلوگیری از تجزیه استفاده از توان نظامی، در صورت تهدید مرزها و به خطر افتادن تمامیت ارضی.
- تقویت الگوی رواداری قومی مذهبی در ایران برای مقابله با رادیکال شدن فضای منطقه و کاهش شکاف شیعه و سنی (توجه جدی به تبدیل شدن منازعه سیاسی در عراق به یک جنگ مذهبی در منطقه).
- استفاده از ناراضیان عراقی برای ایجاد تهدیدهای امنیتی در مناطق تحت اشغال داعش -

- تقویت الگوی رواداری قومی مذهبی در ایران برای مقابله با رادیکال شدن فضای منطقه و کاهش شکاف شیعه و سنی (توجه جدی به تبدیل شدن منازعه سیاسی در عراق به یک جنگ مذهبی در منطقه).
- تلاش برای تنوع بخشی به منابع قدرت و نفوذ در عراق از طریق بهره‌گیری از امکانات اطلاعاتی و نفوذ در میان گروه‌های مختلف عراقی (امکانات اطلاعاتی به معنای شناخت گسترده نسبت به گروه‌های مختلف شیعه و کردها).
- همکاری و ترغیب مرجعیت در عراق و تغییر جهت‌گیری سیاست‌ها برای اقناع مالکی جهت معاونت به‌جای رهبری
- معرفی یک یا چند شخصیت سنی در مناصب دولتی ایران (برای فائق آمدن بر شکاف‌های قومی مذهبی در مناصبی که در معرض افکار عمومی قرار دارند).
- کار اطلاعاتی با لایه‌هایی از داعش برای کسب اطلاعات.
- جلب مشارکت نخبگان و اقلیت‌های قومی مذهبی در برنامه‌های توسعه محلی در همکاری با دولت مرکزی
- روابط اقتصادی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مؤثر بر روابط دو کشور می‌باشد. محور اصلی در پیگیری استراتژی اقتصادی ایران، گسترش زمینه‌های فرصت‌سازی و نفوذ اقتصادی در عراق در جهت رفع تهدیدات سیاسی - امنیتی از طریق ایجاد وابستگی متقابل بین ظرفیت‌های دو کشور باید باشد و با این کار زمینه نزدیکی دو دولت را فراهم آورد.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- آقایی خواجه پاشا، د. (۱۳۹۲). تحلیلی بر راهکارهای سیاسی - حقوقی مقابله با تروریسم بین‌الملل. سیاست، دوره چهل و سوم - شماره ۱، ۲۳۷-۲۵۶.
- ملاکه، آ. & خداکرمی، خ. (۱۳۹۳). جرم انگاری پول‌شویی در آیین اسناد بین‌المللی و دولت جمهوری اسلامی ایران. همایش ایران و چالش‌های حقوقی بین‌الملل، ۱-۱۵.
- دری نو گورانی، ح. (۱۳۹۱). اقتصاد تروریسم: مفاهیم، محورهای اساسی و مطالعات تجربی. آفاق امنیت، سال پنجم - شماره ۱۶، ۱۰۵-۱۳۴.
- دیدار، پ. (۱۳۸۸). تروریست‌های همیشه بازنده: مجاهدین خلق. گزارش، ۶۶-۶۷.
- طیبری فرد، آ. (۱۳۸۴). مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین‌المللی. نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، ۲۵۹-۳۰۵.
- مرتضی زاده، س. (۱۳۹۱). راهکارهای حقوقی سازمان ملل متحد در مبارزه با تروریسم: فرصت‌ها و چالش‌ها. دانشگاه گیلان: پایان‌نامه کارشناسی ارشد.

منابع لاتین

- Brisard, J. &. (2015). Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding. Thomson Reuters Accelus. Retrieved from. (2014), Thomson Reuters Accelus, <http://accelus.thomsonreuters.com/sites/default/files/GRC01815.pdf>.
- Crrgggie dddwwmttt fir Itt rrrttt iaal aaaee. (4444). mmmmmks yy U.S. Treasury Under Secretary David S. Cohen on Attacking ISIss aaaaccial nnnnnnnintt ttt tttt 2..
- CNNeeee y. ())))) “ii aaast tries to strrve ISIS ff aa»»»» tttt modified November 10. <http://money.cnn.com/2014/11/10/news/isis-funding-battle/index.html?iid=EL> (accessed 02 Jun 2015).
- Di Giovanni, Janine, Goodman Leah McGrath and Damien Sharkov. (4444). wwwDsss ISIS dddd ds Rii gn ff Trrrrr.. Nwwwwek. November 9.
- <http://www.newsweek.com/underground-european-hawala-network-financing-middle-eastern-terror-groups>
- Josss t,, aaatrikk B. (4444). “Cuutt erigg ISISSS aaaaiii gg”. RAND Office of External Affaires. November http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT419/RAND_CT419.pdf (accessed 02 Jun 2015).

Pascal, A. (2008). TERRORIST FINANCING. Financial Action Task Force, 1-21.

Tan, Florence. U.S. says working with Iraqi Kurdistan to stop Islamic State oil smuggling. Reuters. October 30, 2014. Retrieved from <http://www.reuters.com/article/2014/10/30/us-iraq-usa-oil-idUSKBN0IJ0C520141030> [accessed on October 30, 2014].

terrorist organisations. (2015, 10 14). Retrieved from Australian National Security: <http://www.nationalsecurity.gov.au/>

Turkey cracks down on oil smuggling with ISIS in mind. CBS News. October 06, 2014. Retrieved from

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی